

**Archiv Ústavu T. G. Masaryka
(archiv zvláštního významu)
ve správě
Masarykova ústavu Akademie věd ČR**

Zpráva o činnosti archivu v roce 2004

- ***sídlo, hmotné vybavení, personálie***

Archiv pracoval v prostorách domu na Florenci 3, využíval depozitář, 1,5 kanceláře, pořádací místnost a studovnu. Došlo k omezení prostoru kanceláří pro archiv.

V důsledku změny kanceláře byla přeložena část monitorovacího systému studovny a počítačové sítě. Zařízení prostor bylo drobně doplňováno a reprodukováno (studovna – polička knihovní skříně, nová židle). Archiv disponuje pěti počítači v síti; zlepšeny byly její parametry. Zakoupen byl počítačový program VadeMeCum od firmy Bach a uzpůsoben individuálním potřebám archivu. Ústavní správce počítačové sítě nevypracoval plán její optimalizace (řízení výměna zatížených přístrojů, jejich kapacity). Při specializované činnosti (převod textů) využívají stanici v badatelně další pracovníci ústavu. Kopírka ve studovně byla vyhrazena pro provoz studovny, přesto dochází k jejímu poškozování pracovníky ústavu. Klimatizace depozitáře řízená správou objektu nepracuje optimálně. Zabezpečení prostor bylo doplněno vodním čidlem.

V archivu byli zaměstnáni jeden vysokoškolák na plný úvazek jako vedoucí archivu (Mgr. J. Bílek), jeden na poloviční úvazek (prom. hist. I. Šťovíček, CSc.) a jedna středoškolačka na plný úvazek (Z. Jirsová). Ta po organizačních změnách v ústavu pomáhá vykonávat správní činnosti i pro ostatní oddělení. Službu ve studovně vykonávala V. Kaucká, po dobu její nemoci J. Jirsová. Díky využití dotace ÚTGM, o.p.s. ze státního rozpočtu bylo možné zaměstnat na dohody externí spolupracovníky (PhDr. J. Chodějovský, J. Jirsová, Mgr. E. Maršoun, Mgr. M. Sekerová, A. Tesaříková) a nakoupit spotřební archivní materiál (obaly, včetně atypických formátů).

Oddělení archivu prošlo společně s ústavem evaluací. Archiv pro tuto příležitost připravil svou prezentaci. Materiály komise vyjádřily potřebu posílit archiv na celkem 4 pracovníky a zlepšit kvalitu depozitních prostor.

- ***provoz, ochrana a zpracování archiválií, odborná a vědecká činnost***

Významně postoupilo zpracování dalších dílů fondu E. Beneš, výjimečného a cenného pramene a dokladu naší moderní státnosti.

Dokončena a publikována byla zásadní studie Sedmdesát let archivního fondu Edvard Beneš (I. Šťovíček ve spolupráci s J. Bílkem, in: Archivní časopis, 2004, č. 3 a 4), výsledek výzkumné vědecké činnosti v oboru archivnictví a historie.

Dokončen byl fond EB, oddíl IV – osobní, fotografie (EB IV/3). E. Maršoun dokončil digitalizaci inventáře a náročnou revizi záznamů a jejich rozdělení dle původců (Beneš, Smutný). Fotografie byly očištěny a uloženy ve speciálních obalech (J. Jirsová, V. Kaucká). K dispozici je řádný inventář s 3094 záznamy, databáze Digitální fotoarchiv se stejným počtem záznamů a originální aplikace pro přístup po internetu. Vše kladně posouzeno Mgr. J. Zikmundem (viz lektorský posudek). Tisková sestava pro program Fotoarchiv byla náročně doladěna ve spolupráci s firmou BACH, s toutéž firmou byla vyvinuta internetová aplikace. Tisková pomůcka prošla jazykovou a formální revizí (M. Sekerová, A. Tesaříková). Databáze a aplikace prošly v letních měsících zkušebním provozem. Ukončení prací a spuštění databáze bylo v září oslaveno na prezentaci navštívené řadou archivářů a popularizováno zvláštním oznámením a články v tisku. Podle informace správce serveru akademického domu Florenc bylo v Digitálním fotoarchivu za měsíc listopad 238 přístupů, (delší historie neexistuje, údaj nerozlišuje automatické prohlížeče). Digitální fotoarchiv je skvělým reprezentantem archivu před veřejností.

Rozšířili a doplnili jsme naši část nových internetových stránek ústavu, které obsahují badatelský řád, průvodce souborem, ceník, digitální fotoarchiv, zajímavosti (zvukový záznam hlasu TGM), tematické odkazy k EB a TGM, publikační činnost, odkazy na informace z archivnictví a akviziční výzvu. Rubrika aktuální informace obsáhla závažnější a zajímavější informace za celý rok.

Archiv vyřizoval běžnou provozní agendu (nákup a dodávky materiálu a pomůcek, provoz a opravy technických zařízení, administrativa).

V souvislosti s přijetím nového archivního zákona, který vstoupí v platnost v r. 2005, bylo Kuratoriem ÚTGM, o.p.s. rozhodnuto, aby ústav zažádal o akreditaci archivu pro kategorii specializovaný archiv.

Pracovníci archivu pokračovali v práci takto:

J. Bílek se věnoval vedení archivu, řešil provozní a organizační záležitosti, řídil a uzavřel akce Digitální fotoarchiv, Program rozvoje badatelského výzkumu č. 19. V souvislosti s běžným provozem do databáze doplňoval digitalizované fotografie. Vedl přírůstkovou knihu. Pořizoval fotografickou dokumentaci ústavního života. Významným faktorem jeho činnosti bylo též plnění grantu GA ČR, provázaného na grant GA UK.

Z. Jirsová pracovala s programem BACH – korespondence a počítačově zpracovávala (katalogizovala) fond EB, oddíl IV – osobní, korespondence, záznamy druhé abecední řady (zpracování A – R, tj. 38 složek druhé abecední řady), v databázi je nyní 6300 záznamů; pro nové úkoly nemohla práci ukončit. Dále se podílela na zajištění provozní činnosti (nákupy, objednávky materiálu a služeb, pochůzky, fakturace), realizaci výpůjček, nahrazování poškozených kartonů a štítkování, doplnila Registr badatelů a v nutných případech alternovala jako služba studovny.

V. Kaucká zajišťovala chod studovny a badatelskou agendu. Dále chronologicky uspořádala a adjustovala archiválie jednotek 25 kartonů fondu EB, oddíl II, část 2.

I. Šťovíček zpracovával fond EB, oddíl IV/1 – osobní (1884 – 1948), z něhož zbývá dokončit sbírku Mnichov. Dále revidoval inventář fondu EB, oddíl I – republika, který do digitální formy převedl a rejstříky opatřil J. Chodějovský. Odborně revidoval inventář fondu EB, oddíl II/2 – válka, který bude nutné částečně přepracovat.

A. Tesaříková zpracovala seznam přírůstku 1/2002.

- *evidence*

Hodnoty o rozsahu archivu: 481,16 bm, tj. 3682 kartonů, 78 fascikulů, 13 balíků, 51 šuplíků 2 kartoték, 35 knih mimo kartony. Pomůcek je evidováno 27 kusů. Evidence je vedena ze zákona a v rámci programu PEVA.

- *předarchivní péče, přejímání písemností a správní činnost*

V rámci komplexní kontroly ústavu proběhla ze strany Archivu Akademie věd kontrola zacházení se spisy a dodržování spisového řádu. Dle organizačního řádu ústavu je za činnost odpovědný archiv. Na žádost A AV došlo k přepracování spisového plánu dle norem AV, termín skartačního řízení a uložení archiválií do správního archivu byl dohodnut na r. 2006. V loňském roce zavedená opatření pro ukládání a předávání písemností archivu nejsou z větší míry pracovníky ústavu dodržována. Pro potřeby ústavu byl zakoupen skartovací stroj.

- *přírůstky a úbytky archiválií, akvizice*

Do přírůstkové knihy bylo zapsáno 15 položek (z toho byla nákupem získána 1 položka). Nejvýznamnějším přírůstkem byl nákup dopisů AGM Fr. Marešovi. Zajímavá je také dokumentace k přednáškám TGM v r. 1896–1897. Mezi muzeálie patří amatérský obraz TGM a EB.

Do Archivu Národního muzea byly delimitovány archiválie z rodiny P. Šámala, zachráněné při povodni (6 kartonů), a z téhož archivu byl převzat fond Masarykovi, rodina (3 kartony). Do Vojenského ústředního archivu byly delimitovány zpravodajské písemnosti ministerstva národní obrany vyčleněné z fondu E. Beneš (1 karton) a z téhož archivu byl převzat fond Olga Masaryková (1 karton). Zdárně tedy pokračovalo úsilí o scelení spravovaných fondů a sbírek. Jednání s ředitelkou Státního ústředního archivu o delimitaci fondu J. Masaryk nebylo ukončeno. Do SÚA byl předán 1 karton archiválií Sdružené sbírky sjezdů do I. řádného sjezdu KSČ, který byl nalezen při generální inventuře; fond je uložen v SÚA a do souboru archivu byl přiřazen omylem při dělení A ÚD KSČ.

Do knihovny byly opět předávány vyřazené knihy.

- **využití archiválií, servisní činnost**

Provoz studovny (příprava a úklid materiálů, služba a dozor, kopírování, dotazy) zajišťovala V. Kaucká (po dobu její nemoci J. Jirsová) a Z. Jirsová. Na provozu se podíleli i ostatní pracovníci archivu.

V letošním roce nás navštívilo 75 badatelů (z toho 26 zahraničních – Francie 2, Itálie 1, Makedonie 1, Německo 4, Polsko 2, Rusko 3, Slovensko 10, Švýcarsko 1, Velká Británie 2; viz příloha). V knize návštěv bylo zaznamenáno 230 badatelských sezení. Badatelům jsme vyšli vstříc i mimo studijní dny, v období prázdnin a o dovolené. Zvláštní pozornost věnujeme badatelům z řad zaměstnanců ústavu.

Badatelé využívali fondy zhruba v tomto pořadí: TGM, EB, ÚTGM, AGM, HGM, Klecanda, Smutný. Odpovídá to vymezeným studijním tématům v pořadí: domácí a zahraniční politika meziválečné ČSR, jejích úřadů, organizací a osobností s ní spjatých atp., pak osobnost TGM, pak politika za doby před první světovou válkou, pak za první světové války, pak členové rodiny TGM, pak témata z doby druhé světové války a osobnost EB. Toto pořadí je dlouhodobě stabilní.

Kopírování a další reprodukce archiválií jsou zpoplatněny dle nařízení AS MV. Přehled o výnosech má ekonomický útvar ústavu. Některé archiválie, především fotografie, byly využity jako obrazový doprovod publikací a časopisů či výstav. Uplatňujeme reprodukční právo a právo na povinný výtisk. Dějiny a současnost zvolily jiný způsob plnění – inzerát.

Archiv poskytuje konzultace, zodpovídá dotazy a žádosti a vyřizuje spojenou agendu. K zajímavým dotazům patřila problematika zraku TGM a AGM pro doc. Stibora nebo žádost a konzultace pro poradce Ministerstva pro místní rozvoj a člena rady Zlínského kraje. Konzultace jsme poskytli také novinářům z Lidových novin a Práva. Sochař Řeřicha opět čerpal podklady k tvorbě sochy EB.

- **stav archiválií, konzervace a restaurování**

V letošním roce bylo naplněno úsilí o ochranu a uchování archiválií a muzeálií. Odborně byly uloženy textilie z rodiny TGM (D. Došková) a restaurovány archiválie TGM – osobní doklady (viz Restaurátorská zpráva M. Širokého). V trendu je potěšen pokračovat.

- **osvětová a kulturní činnost**

Archiv poskytl materiály k výstavě Masarykovci a Bystrička, která byla organizována Klubem slovenskej kultúry v Praze ve spolupráci s ústavem (říjen–listopad, radnice Prahy 3).

Archiv plně organizoval den otevřených dveří – týden vědy a techniky s návštěvností 83 osob.

S činností archivu se seznámilo několik jednotlivců, především stávajících nebo potenciálních dárců; exkurze semináře z FF UK a též archiváři ze Skotska.

Archiv spravuje informační tabuli ústavu, umístěnou v průjezdu budovy.

- **konference a přednášky, výzkum a publikační činnost**

Monografie, články, edice, recenze atd. jsou evidovány v přehledu ASEP (viz), zde uvádíme texty přímo o archivu:

J. Bílek

* Benešův fotoarchiv zpřístupněn na webu. Dějiny a současnost, č. 6, s. 55.

* Fotografie Benešova archivu on-line. Akademický bulletin, č. 11, s. 10.

* Zpráva o Archivu Ústavu T. G. Masaryka. Masarykův sborník, 1999–2003, XI-XII, Praha 2004, s. 564–565.

Přednášky

* Pátečníci – YWCA Praha - Vršovice

I. Šťovíček

* Sedmdesát let archivního fondu Edvard Beneš. Archivní časopis, č. 3 a 4, s. 173–195 a 250–264.

- další odborná a vědecká činnost

V souvislosti s novým archivním zákonem se pracoviště podílelo na vypracování připomínek a zapojilo se do komplikované diskuse a náročných akcí doprovázejících jeho projednávání v České archivní společnosti a sekci archivů zvláštního významu, Vědecké archivní radě. Zúčastnili jsme se též lednového semináře Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Nový archivní zákon představuje poměrně složitou právní normu, která byla přijata s ohledem na síť státních archivů pod ministerstvem vnitra. Její praktické důsledky se archivu výrazně dotknou.

Ústav je kolektivním členem České archivní společnosti, kde ho zastupuje vedoucí archivu a archiv se podílí na činnosti Sekce pracovníků archivů zvláštního významu ČAS, I. Šťovíček je místopředsedou sekce a J. Bílek jednatelem. Výbor sekce se schází v ústavu.

I. Šťovíček je členem Vědecké archivní rady.

Pracovníci archivu se zúčastňují odborných programů (konference, semináře, přednášky, prezentace, porady) různých korporací.

Pracovníci archivu se podílejí na práci ediční rady pro vydávání korespondence TGM.

I. Šťovíček poskytuje konzultace k ediční praxi.

Archiv připravil interní exkurzi do Archivu MZV.

Práce vyplývající z činnosti ústavu: Vedoucí archivu je členem Ústavní rady. Archiv se podílel na evaluaci, připomínkoval organizační řád, dále připravuje výkazy, fotograficky dokumentuje život ústavu, navrhuje doplňování knihovny, zajišťuje požární a zdravotní hlídku, pomáhá při prezentacích, seminářích, konferencích a dalších společenských akcích, kopíruje pro pracovníky. Vypracovaný projekt pro program cílený výzkum, zajišťující archiv, knihovnu a bibliografii, nebyl přijat.

- archivní komise

Komise pro akvizici, metodiku a skartaci pracovala ve stejném složení jako v předchozích letech. Jejími členy byli J. Baláž (Vojenský ústřední archiv) a Z. Pousta (Archiv Univerzity Karlovy). Nehonorovaná činnost poradního sboru napomáhá archivu v práci.

Dle smlouvy o součinnosti mezi MSÚ a ÚTGM, o.p.s. vznikla Knihovni a archivní rada, v ní archiv zastupuje vedoucí, který se stal zároveň jejím místopředsedou. Předsedou komise byl zvolen V. Prečan. Komise v tomto roce nebyla aktivní.

- závěr

Plán práce stanovený ve Zprávě o činnosti archivu v roce 2003 byl v rámci možností naplněn.